

Salda, jež z vylíčeného řízení vyplývají k tíži jednoho státu a ve prospěch státu druhého, vyrovnávají se měsíčně hotově. Pokud by některý ze států spojeneckých neb sdružených měl hraditi saldo bývalému státu nepřátelskému, zadrží se plat až do té doby, kdy zaplacený budou částky, příslušející mocnostem spojeneckým neb sdruženým neb jich příslušníkům z důvodů válečných. Mezi německým úřadem a ostatními úřady došlo o vyrovnávání sald k zvláštní dohodě 10. VI. 1921.

Soukromí věřitelé, jichž pohledávky byly dlužníkem neb shodným výrokem obou úřadů neb soudem, jak výše uvedeno, uznány, jsou uspokojeni příslušným věřitelským úřadem, tedy k-m k-m ú-em svého státu z prostředků úřadu a nestačí-li, z prostředků státních. Rakousko uspokojuje své věřitele, jichž pohledávky byly Rakousku některým k-m k-m ú-em připsány k tíži, zvláštními 5% obligacemi, jež u pohledávek znějících na koruny, znějí na šilinky a jsou umořitelný v 10 letech, a při pohledávkách znějících na cizí měny, znějí na tyto cizí měny a jsou umořitelný nejdéle v 25 letech (t. zv. rak. Vorkriegsschuldengesetz č. 256/1925).

Prameny: franc. ministerstvo věcí zahraničních: „Guide pratique, Application des traités de paix“ I. svazek z r. 1920 lze obdržeti u Office des biens et intérêts privés, Paris, avenue Malakov 146; pro Itálii Ufficio italiano di verifica e compensazione: „La compensazione dei debiti“ Roma, Stabilimento poligrafico per l'amministrazione della guerra 1922; pro Anglii Statutory Rules and Orders r. 1920, č. 1613 s doplňky z r. 1921, 1922 a 1923 „Peace treaties“, London His Majesty's Stationary office 1923; Rakouský Vorkriegsschuldengesetz č. zákonníku 256 z r. 1925, německý Reichsausgleichsgesetz ve znění z 6. VI. 1923 (R.-G.-Bl. I, S. 324 z r. 1923), vydání textové Berlín, Carl Heymann, maďarský zákon čl. XVI. z r. 1922, maďarské ministerské nařízení č. 9110 z r. 1921, č. 6180 z r. 1923, zákonný článek XXVIII. z r. 1928.

Emil Roos.

Korporace veřejnoprávní.

I. Pojem k. II. Pojem v. k. III. Rozdíl od jiných útvarů. IV. Hlavní druhy v. k. v československém právu. — Literatura.

I. Pojem k. Korporací rozumí se sdružení osob za účelem sledování určitého účelu v té formě, že takovým sdružením vznikne samostatný právní subjekt, na něž se vztahují jako účinky právního řádu práva a povinnosti. Jako jedna z možných forem t. zv. právnické osoby, t. j. právního

subjektu odlišného od individuální osoby fyzické, (jež bývala dříve neprávem označována „původním“ a „přirozeným“ právním subjektem), odlišuje se od society, t. j. od sdružení osob, při němž sledování společného účelu nemá vlivu na samostatnou právní subjektivitu sdružených. Tím, že vznikem k. jako právního subjektu byl vytvořen samostatný bod pro přičítání práv a povinností, není ještě ničeho řečeno, kterých práv a povinností může býti k. subjektem. Vznik její subjektivity byl podnícen účelem, jež má sledovati. Intensita tohoto účelu může se projevit u různých k-i v různých odstínech a bude se odrážeti v rozsahu práv a povinností, jež mohou k. nabývat. Neboť právní řád nepřizná zpravidla k-i subjektivitu ve větším rozsahu než je třeba k bezpečnému splnění jejího účelu. Mluví se proto u k-i o t. zv. principu speciality, jímž se chce vyjádřiti, že k., i když má sebe obsáhlejší účel, nezahrnuje nikdy všechny zájmy svých členů, nýbrž pouze určitý jejich počet a proto nemůže býti již zásadně subjektem všech práv a povinností, nýbrž pouze určitého druhu jejich. Pro podstatu k. není pak rozhodným jejich počet, nýbrž jediné a pouze možnost býti vůbec subjektem práv a povinností. (O odlišných názorech normativní teorie Weyrovy a Kelsenovy na podstatu k. srov. heslo: „Formy státní“.)

K. vyskytují se v různých podobách, jejichž bližší úprava závisí od konkrétního právního řádu. Pojem k. není však omezen na obor soukromého práva, v němž se vyvinul. Zvláštní kategorií tvoří k. v.

II. Pojem v. k. Pojem v. k. stojí v protívě k pojmu soukromoprávní k. Je to pojem, s nímž pozitivní právo počítá jako s určitou veličinou a jenž souvisí potud s rozdílem mezi veřejným a soukromým právem (viz heslo: „Dualismus právní“), že i s hlediska teorií, které popírají logickou možnost konstrukce tohoto rozdílu, nelze ignorovati důsledky, které pozitivní právo s tímto pojmem spojuje. Nelze však vymeziti pojem v. k. v tom smyslu, že veřejnoprávní jest ona korporace, jíž je přiznána subjektivita na poli veřejného práva. Právní subjekt je společný pojem pro oba komplexy právní, právo soukromé i veřejné. S tohoto hlediska je jasno, že i k., o jejíž soukromoprávní povaze není vůbec sporu, (na př. spolek zřízený podle zák. č. 134/1867 ř. z.), je subjektem v oboru veřejného práva (na př. pokud jde o povinnost daňovou neb provozuje-li živ-

nost a p.). K tomu, aby k. mohla být uznána za v., musí přistoupiti ještě určité plus, jež jí právě od jiných subjektů odlišuje.

Nelze však také tvrditi, že pojem veřejnoprávní korporace nutně předpokládá též právní subjektivitu soukromoprávní. Má-li určitý útvar být uznán za v. k-i, musí míti subjektivitu vůbec, t. j. schopnost býtí subjektem práv a povinností ať v-ch neb soukromoprávních, neboť bez ní ono plus, jež musí ještě přistoupiti, nemělo by opěrného bodu, na nějž by právní řád své účinky navázal. Právě tato otázka bude často při řešení konkrétního případu působiti obtíže. Z výslovného přiznání soukromoprávní subjektivity, s níž se v právních předpisech často setkáváme, plyne však nesporně pouze, že byl tu vytvořen bod pro přičítání účinků právního řádu v oboru soukromého práva, nelze však z nepřiznání soukromoprávní subjektivity usuzovati, že by neměl útvar, o jehož právní kvalifikaci se jedná, vůbec subjektivitu. Právě u v. k. může princip speciality, vzhledem k zvláštním účelům, jež určítá v. k. sleduje, způsobiti, že právní řád nebude pokládati za nutno vybaviti ji soukromoprávní subjektivitou. Přes to by bylo velmi omylné z tohoto důvodu popírati existenci k. vůbec, když je jí přiznána subjektivita mimo obor soukromého práva.

O názoru na podstatu v. k. a jejím rozdílu od soukromoprávní k. nebylo docíleno dosud jednoty, třebaš problém byl studován s různých hledisek a zajímal především jak německou tak i francouzskou nauku. Vyskytla se tu celá řada teorií, které chtějí spatřovati v určitém momentu charakteristický znak pro pojem v. k. Za takový se leckdy pokládá:

1. Forma vzniku a zániku korporace. Sem spadají t. zv. teorie nuceného vzniku (Roth) a veřejnoprávního vzniku korporace (Hölder), jež navazují na Savignyho a Gierkeho učení o „nutných“ a „vytvořených“ svazech pokládají za v. k. ony, jejichž existenci pokládá právní řád za tak nutnou, že je buď sám přímo vyvolává v život neb jejich vznik na zúčastněných vynucuje. K ní lze poznamenati, že ingerence státní moci při vzniku a zániku v. k. je daleko intenzivnější než při vzniku a zániku soukromoprávní k.; při této má daleko větší převahu její vlastní vůle. Avšak ani při v. k-i není její zcela nerozhodná (viz na př. dobrovolná vodní družstva),

s druhé strany i při soukromoprávní k-i je státu vyhrazena — třebaš v menší míře — na vznik a zánik k-e ingerence. Vykazují tedy formy vzniku a zániku v. a soukromoprávní k. u obou zvláštnosti, ne však takového druhu, že by bylo lze v nich naléztí výlučný znak, který by obě kategorie s právního hlediska bezpečně ve všech případech odlišoval.

2. Forma vzniku a zániku členství. Nehledě k Iheringově t. zv. teorii expanse, podle níž v. k-i charakterisuje „právo k přístupu“ a jež v pozitivním právu nemá vůbec podkladu, je to t. zv. teorie nuceného členství (Zorn, Rössler, Löning, Friedrichs), spatřující podstatu v. k. v neodvislosti vzniku členství od vůle účastníků. Podle ní vzniká členství ve v. k-i, jsou-li splněny určité předpoklady, buď přímo na základě zákona aniž by bylo třeba jakéhokoli volního projevu zúčastněných, nebo právní řád donucuje toho, u něhož stanovené podmínky jsou splněny, aby předsevzal akty směřující ke vzniku členství, takže rozhodnutí o tom, zda chce se státi členem či nikoliv, není mu ponecháno. Tyto teorie nabyly takového rozšíření, že pojem v. k. se často ztotožňuje s pojmem nuceného svazku a že nucené členství se pokládá i u autorů, kteří neakceptují tuto teorii jako neomezeně platnou, za „naturale“ pojmu v. k. (Pražák). Proti této teorii lze uvést, že v pravdě bude lze z takovéto formy vzniku členství souditi v četných případech na existenci v. k., nikoli však zcela bezpodmínečně: je možno, že i členství v soukromoprávní k-i vznikne na základě ustanovení právního řádu aniž by bylo třeba volního projevu nesoucího se k založení členství (srov. předpisy zák. č. 2/1924 Sb. o poštovních holubech). Nehledě však k tomuto výjimečnému případu lze s druhé strany nepochybně tvrditi, že rozsah „nucených“ k-i v tomto smyslu jistě nevyčerpává rozsah v-ch k-i s hlediska pozitivního práva, neboť i u těchto může býtí členství dobrovolné (srov. na př. členství v náboženských společnostech, členství podnikatele v úrazových pojišťovnách, členství v živnostenských společenstvech, jde-li o živnost po továrnicku provozovanou).

3. Účel korporace. Účel soukromoprávní k., i když není omezen na zájmy vlastních členů, nedosahuje prý nikdy s hlediska veřejného zájmu intenzity účelu, je muž má sloužiti v. k. Na otázku však, kdy přestává býtí účel k. soukromým a kdy

dává k-i veřejnoprávní charakter, neodpovídá teorie ani jednotně ani jasně, neboť ne každá k., jejíž účel nese se směrem veřejného zájmu, je v., naopak může být účel soukromoprávní k. v daleko užším spojení s veřejným zájmem než je tomu u některých v-ch k-i aniž by tato souvislost kvalifikovala právní povahu k. Proto se zpravidla žádá, aby všeužitečnost a v. ráz účelu v. k. došly svého výrazu v tom, že je právní řád za takové uzná (Stengel, Sohm). Rozhoduje tedy formální moment, zda a pokud stát účel veřejnoprávní korporace uzná za tak důležitý, aby byl odlišen od účelu sledovaného soukromoprávní k-i a aby byl připodobněn účelu sledovanému jím samým. Pojem v. k. vyplývá tedy z poměru, v němž tato stojí ku státu. Jako kriteria se pak uvádějí:

a) privilegia k-i propůjčená (Mohl, Schulte, Kahl). Proti tomu však lze uvést nepochybnou námitku, že nelze pokládati za v. každou k-i, již je přiznáno jakékoli zvýhodněné postavení, neboť privilegií v tomto širokém a neurčitým smyslu používají i soukromoprávní k. Bylo by proto třeba podrobiti podrobnému rozboru právní řád s toho hlediska, jaká privilegia jsou pro v. k. specifická. Práce v tomto směru vykonaná neposkytla by však k účelu určení pojmu v. k. pozitivních výsledků, ježto by dospěla nutně k závěru, že žádné privilegium nelze pokládati za tak podstatné, že by jeho nepřiznáním byl konkrétní útvar zbaven svého v-ho charakteru. Avšak mimo to by se tu pohyboval myšlenkový postup v bludném kruhu: právě přiznání určitých privilegií zpravidla předpokládá, že právní povaha k. jako v. musí být předem nepochybná;

b) záruky, jež právní řád pokládá za nutné, aby k-i ke splnění jejího účelu donutil a jež mají být tedy korelátorem poskytnutých privilegií, v přední řadě dozor státu (Löning, Stengel) neb vůbec povinnost korporace vůči státu splnití svůj účel (Rosin). Proti těmto názorům lze argumentovati obdobným způsobem jako proti názorům sub a).

4. Výkon vrchnostenské moci (G. Meyer, Sarwey, Fleiner), t. j. schopnost svobodným lidem rozkazovati a je k uposlechnutí rozkazů donutiti (včetně schopnosti vydávati konkrétní správní akty s charakterem úředního decernátu). [Vrchnostenskou moc pokládá část teorie za tak esenciální znak pojmu v. k., že raději tvoří třetí kategorii, rozeznávajíc vedle v-ch a

soukromoprávních t. zv. kvalifikované korporace (Kahl), jež stojí mezi oběma na střední cestě. Sem blíží se též G. Jellinek svou teorií o t. zv. aktivních a pasivních svazech. Jellinek pokládá za v. k. takové svazy, jež jsou buď nositeli veřejných vrchnostenských práv a veřejných povinností, anebo jež, aniž by byly nositeli vrchnostenských práv, vynikají z počtu ostatních svazů tím, že jsou k státu přičleněny jako integrující součásti jeho organizace a proto jsou upravovány veřejným právem. Ony nazývá Jellinek aktivními svazy, tyto pasivními]. Tyto formulace jsou však s hlediska pozitivního práva úzké. Je sice pravda, že u k-i nadaných vrchnostenskou pravomocí bude zpravidla v. povaha nepochybná, ale nezůstává na ně omezena (srov. na př. honební společenstva). Jellinkova teorie nevyhovuje pak při aplikaci pozitivního práva jsouc mimo to příliš umělou.

Přehled hlavních teorií o pojmu v. k. ukazuje, že snaha nalézt v určitém znaku pevné kritérium, které by odlišovalo v. k-i od soukromoprávní, nesetkala se dosud se zdarem a možno ji pokládati vůbec za marnou. Útvary spadající do kategorie v-ch k-i jsou tak rozmanité, že, mají-li být shrnuty pod vyšší pojem, nevystačí se s jediným znakem, který by u všech byl nutně dán. Proto možno souhlasiti s teoriemi, jež jsou opatrnější, třeba méně určité a jež pokládají za v. k. ony, které svou činností obstarávají část veřejné správy (v německé literatuře v přední řadě Otto Mayer, stejným směrem nese se též francouzská teorie spatřující podstatný znak v pojmu „service public“, na př. Berthélemy, Hauriou, Jèze, Michoud). Pojem veřejné správy nelze tu však omeziti na správu vrchnostenskou, nýbrž nutno v ni zahrnouti rozsáhlý obor činnosti, kde sice nejde o výkon vrchnostenské moci, ale kde přes to nejde také o činnost, jež by byla juristicky totožnou s činností soukromého subjektu a pro niž nevytvořila dosud vědecká terminologie jednotného názvu. G. Jellinek navrhoval název „sociální“ neb „společenská“ správa (zahrnuje v to však i soukromoprávní činnost nositelů veřejné správy), avšak právem bylo namítnuto, že tyto názvy mohou snadno vésti k omylům vzhledem k mnohoznačnosti slova „společnost“ a k zvláštnímu významu slova „sociální“. Podobné námitky lze uvést i proti názvu „veřejná péče“, jehož se tu leckdy užívá, o jehož smyslu však také

nebylo docíleno dosud jednotného názoru. Francouzská nauka vytvořila právě na rozdíl mezi těmito dvěma druhy činnosti známé lišení mezi „actes de gestion“ a „actes de la puissance publique“, od něhož však upouští z důvodů, jež možno nalézt ve zvláštním vývoji francouzského správního práva charakterisovaném snahou postihnouti téměř veškeré neb alespoň nejširší obory činnosti nositelů veřejné správy a konstruovati takto zachycenou činnost jednotně, čímž se dospívá k pojmu „service public“. Z nedostatku jiného ustáleného vhodného názvu stačí, vymezíme-li — po vzoru W. Jellinka — tuto druhou sféru činnosti veřejné správy negativně jako veřejnou správu nevýsostnou, při níž však nositel veřejné správy stojí na poli práva veřejného. Vytknutí obsahové hranice této činnosti jak směrem proti vrchnostenské správě tak proti soukromoprávní činnosti nelze apriorně. Vše záleží od konkrétní úpravy právního řádu v určitém státě a v určité době. Publicisační tendence, která charakterisuje vývoj právního řádu v posledních letech, vyznačuje se nejen vzájemným pronikáním obou druhů činnosti veřejné správy, nýbrž zvláště rozšiřováním oborů správy nevvrchnostenské v poměru k správě vrchnostenské. V. k. jako nositelé veřejné správy vystupují jako právní subjekty, t. j. právní řád zakládá pro ně v oné části veřejné správy, kterou jim svěřil, subjektivní právo na její výkon.

Jsou tedy v poměru k státu samosprávnými korporacemi. V-m k-ím může však býti přiznáno i právo vydávati právní normy, t. zv. právo autonomie (viz heslo: Autonomie). Tím stávají se současně t. zv. korporacemi a autonomními.

Vymezíme-li pojem v. k. jako k., jíž přísluší právo na účast ve veřejné správě, nelze pochybovati, že není tím podáno kritérium, na základě něhož by bylo lze v každém případě bez obtíží zjistiti, zda určitá k. je v. či soukromoprávní, neboť obsah činnosti zahrnované pod pojem veřejné správy může býti, jak bylo shora řečeno, velmi rozmanitý a je odvislý od měnících se názorů různé doby, jak dojdou výrazu v konkrétním právním řádě, nechceme-li však omezovati pojem veřejné správy na správu vrchnostenskou, chybí nám pak též přesný znak, jenž by veřejnou správu, jejíž výkon má k-i charakterisovati, odlišoval od činnosti provozované soukromoprávní k-i. Nelze proto než prohlásiti, že o tom, zda právní řád chtěl činnost určité k. kvalifikovati jako

činnost veřejné správy, nemůže rozhodovati výhradně jediný znak, nýbrž celková právní posice, v níž se korporace na základě předpisů konkrétního právního řádu nalézají. V jednotlivých znacích možno spatřovati pouze symptomy, z jejichž souhrnu lze teprve učiniti závěr. Pojem v. k. nelze tedy konstruovati apriorně jako pojem všeobecně platný. Celkový obraz právní situace v. k. musí býti takový, že podle něho určitý útvar je „zakořeněn“ ve veřejném právu. Nejedná se tu o otázku, podle jakého práva jsou upraveny jeho poměry k jiným osobám, nýbrž podle slov O. Mayera „von welcher Art von Recht sie (t. j. k.) selber die Ordnung ihres Daseins erst erhält, deren sie als juristische Person bedarf“.

III. Rozdíl od jiných útvarů. Osobní základ spočívající v členství odlišuje pojem k. vůbec, soukromoprávní i v., od druhého typu právnické osoby, jež vznikne tehdy, vytvoří-li právní řád právní subjekt za účelem dosažení určitého cíle věcnými prostředky aniž by šlo při tom o sdružení osob a pro jehož označení se dosud teorie nesjednotila na jednotném názvu užívajíc tu promiscue, po případě v různém smyslu zejména názvů nadace a ústav. (Název nadace je zpravidla obvyklým k označení oněch právnických osob tohoto druhého typu, jež tvoří v této skupině analogii soukromoprávní k.; nelze však souhlasiti bez výhrady s názorem, že pojem ústavu náleží výlučně veřejnému právu jsa proň tím, čím je pro soukromé právo nadace, ježto i soukromé právo užívá názvu ústavu.) Označuje-li se ústav často jako souhrn osobních a věcných prostředků, jež tvoříce technickou jednotku slouží společnému účelu a jsou vybaveny právní subjektivitou, nutno míti na paměti, že „osobní prostředky“ mají u ústavu zcela jiný právní význam než při k-i. Při k-i znamená osobní základ, t. j. členství, konstitutivní prvek, od jehož — alespoň potenciální — existence jest odvislou právní subjektivita k. U ústavu nemohou se vyskytovat členové, nýbrž osoby, které se zde vyskytují; mohou vystupovati pouze ve funkci orgánů neb ve funkci destinátářů. Z různé povahy funkcí osob u obou útvarů vyplývají též různé právní posice, v nichž se obě kategorie nacházejí. Nelze souhlasiti s t. zv. teorií vůle vytvořenou Gierkem, podle níž rozdíl mezi oběma útvary spočívá v různém původu právně rozhodné vůle právnické osoby. Při k-i je prý tato vůle v poměru ku k-i imma-

mentní, t. j. tvoří se uvnitř k. samé, při ústavu je transcendentní, je totiž individualisovanou vůlí, jež se odštěpila od vůle jiného právního subjektu stojícího mimo právní osobu. K. je prý tedy stěsňování společného účelu a společné vůle spojeného sdružení osob, kdežto ústav jest osamostatnění částečného účelu a částečné vůle jiného subjektu právního (státu, obce, při nadaci zakladatele a pod.). Proti tomu nutno uvážiti, že i ona „transcendentní“ vůle právní osoby musí býti podle zmíněné teorie od dosavadního subjektu osamostatněna, t. j. přestává býti vůlí tohoto subjektu a stává se vůlí nového subjektu. Pokud ono osamostatnění není provedeno, nelze mluvit o vůli právní osoby: není-li vůbec provedeno, nejde tu o samostatný právní subjekt, je-li provedeno pouze částečně, jde tu o obory, v nichž se nemůže samostatná vůle právní osoby sama neb bez spolupůsobení vůle jiného subjektu projevovati.

Při tom však nutno míti na paměti, že pojem ústavu není jednotným pojmem. V nejširším smyslu označuje se jím každý souhrn prostředků, jež majíce sloužiti určitému společnému účelu, tvoří technickou jednotku. Ústav v tomto smyslu zahrnuje v sobě samozřejmě útvary velmi různorodé. Avšak ústav ve smyslu dřívějších výkladů předpokládá, že právní řád považuje tuto technickou jednotku také za jednotku právní, t. j. za samostatný subjekt práv a povinností. Tím se pojem ústavu rozštěpuje ve dvě juristicky podstatně odlišné kategorie, t. j. t. zv. ústav nesamostatný a ústav samostatný. Terminologická neujasněnost v užívání pojmu ústavu zavinila jak v teorii, tak v praxi (zejména zákonodárné) velmi mnoho zmatků, není však omezena snad na tento ojedinělý případ. Příkladem podobného neurčitého názvu sloužícího k označení útvarů velmi různorodých je název fond. I zde bude v první řadě nutno odpověděti na otázku, zda jde v konkrétním případě o samostatný právní subjekt neb pouze o část jmění jiného subjektu, jež má tvořiti technickou jednotku sloužící výhradně neb převážně určitému speciálnímu účelu a jsouc po případě samostatně spravovány. V onom případě bude to právní osoba typu, pro jehož označení byl k účelu tohoto pojednání zvolen název ústav, t. j. právní osoba bez osobního základu.

Netřeba snad blíže rozebírati, že pro posouzení právní klasifikace útvaru není vý-

hradně rozhodným označení zákonodárcovo, jež může býti často nevhodně voleno, nýbrž právní struktura útvaru samého. Označí-li na př. zákon fondem neb ústavem útvar s osobním substrátem nadaný právní subjektivitou, nemůže nevhodné jeho označení brániti jeho správné právní klasifikaci (srov. na př. zák. č. 221/1925 Sb.).

V. k. jako samostatný právní subjekt liší se tímto znakem od útvarů, jež tvoří v oboru veřejného práva analogii society. Jsou to zejména případy t. zv. konkurencí, kde jde o společné plnění povinností, může však jíti též o společný výkon práv.

Pojem v. k. bývá stavěn také v protiklad k pojmu úřadu. Úřad znamená především veřejným právem ohraničený kruh záležitostí (státu neb právní osoby veřejného práva), jež jsou spojeny v technickou jednotku. Znamená tedy předem zevní zařízení. Vedle tohoto objektivního pojímání užívá se tohoto pojmu ve smyslu „organisovaného nositelství v. pospolitě vůle určité místní a věcné příslušnosti, kde dočasný nositel tvoří se svými předchůdci i nástupci v úřadě jednotu a v této jednotě představuje proti ostatním nositelům v. pospolitě vůle samostatný celek“ (Hatschek). Pojem úřadu je tu spojen s pojmem orgánu jako zařízení, jímž právní osoba může projevovati právně svou vůli. Lze souhlasiti s Bernatzikem a G. Jellinkem, že úřad není právní osobou a že orgán nemá vůči subjektu, jehož vůli má tvořiti, právo na výkon své orgánní funkce. Pro mítneme-li tento pojem úřadu na pozem v. k., shledáme, že ona má své úřady, jež jejím jménem projevuji právně vůli majíce k ní orgánní postavení, sama však není úřadem, leč by byla sama neb některé její orgány pověřeny jiným subjektem (státem, vyšší v. k-í) obstarávati jako jeho orgány jeho záležitosti.

Pojmu úřadu užívá se však ve zcela jiném smyslu tehdy, má-li se jím vyjádřiti právo vykonávati vrchnostenskou moc ve formě vydávání individuálních správních aktů. Říšskoněmecká teorie zavedla pro tento pojem název „Behörde“ (v protive k názvu „Amt“, jímž označuje úřad bez vrchnostenské pravomoci). Česká terminologie právní nemá tu vhodného výrazu k výstižnému překladu obou slov, nelze však též říci, že by protiva „Behörde“ a „Amt“ odpovídala terminologii rakouského právního řádu námi recipovaného. Pojem úřadu v tomto druhém smyslu, jímž operuje zejména § 2 zák. o správním soudu,

má s hlediska pojmu v. k. značný význam. Bylo dříve řečeno, že v. k. je často — třeba to není pojmově nutné — nadána vrchnostenskou mocí s právem vydávati právní moci schopné úřední decernáty. V. k. nevystupuje tu jako orgán státu neb jiného subjektu, nýbrž její podstata spočívá právě v tom, že je jí výkon veřejné správy svěřen jako její subjektivní právo, nikoli jako pouhá kompetence. Nárok na tento výkon má pak i tehdy, když forma výkonu spočívá ve vydávání individuálních správních aktů. Tyto její správní akty jsou zpravidla podrobeny instančnímu přezkoumání. Z práva na výkon veřejné správy neplyne však její legitimace ke stížnosti proti rozhodnutí vyšší stolice, jímž její správní akt byl zrušen neb změněn. Postavení strany v dalším řízení bude jí v zásadě přiznáno pouze tehdy, vystupuje-li na ochranu zájmů jí svěřených, jejichž dotčení rozhodnutím vyšší stolice znamená současně porušení jejího subjektivního práva.

IV. Hlavní druhy v. k. v československém právu. V rukou útvarů, jež podle dnešní terminologie nazýváme v-mi k-mi, leželo (alespoň zpravidla) v době středověkého státu těžiště veřejné moci. Nejmocnější takovou k-í byly stavové, dále města, cechy, university a p. Hrozilo tu rozdrobení veřejné moci mezi ně, jež by bylo znamenalo zánik státu a proto dějiny středověkého státu jsou dějinami pokusů toto rozdrobení překonat nebo aspoň jeho následky zmírniti. Pod vlivem recepce římského práva a teorie přirozeného práva vedoucích ve svých závěrech ku konstrukci suverenity jako pojmového znaku státu podařilo se vybudovati na troskách stavovsko-korporačního zřízení nový stát, jež zejména v době označované periodou státu policejního pokládal za svůj přední úkol nahraditi historické kolektivní útvary novou správní organizací spočívající na myšlence byrokratického centralismu. Avšak spolu s reakcí proti absolutnímu státu projevující se ve snahách po zavedení konstitucionalismu nastávala reakce proti centralisovanému, byrokraticky ovládanému státu. Důvěra v omnipotenci státu byla negativními výsledky policejního státu tak otřesena, že nebylo pochybnosti o tom, že centralisticko-byrokratická organizace není s to, aby s úspěchem mohla splniti obsáhlé nové úkoly státu. Avšak stejně nebyl možný návrat k středověkým formám rozdrobujícím veřejnou moc v ruce různých samo-

statných subjektů. Moderní stát nechtěl a nemohl se vzdáti největší vymoženosti policejního státu, jež měla trvalou cenu, totiž koncentrace veškeré moci v jediném bodu, jež tvoří on sám. Novodobý právní život, jež vlivem změněných poměrů nevystačil i v jiných oborech s tradičními právními formami, jak se vyvinuly za staletého spolupůsobení římského práva, vytvořil si i tu nové organizační formy, jež vykazují v různých právních řádech pestrou rozmanitost. Právě typ v. k. sloužil v přední řadě k juristickému zachycení nově vznikajících útvarů v pozměněné podobě a to nikoli jako útvar stojící proti státu, nýbrž včleněný do veřejné organizace ve státě a mající za účel v souladu se státem přispívati k dosažení cíle, k němuž lidstvo chce prostřednictvím státu dospěti.

Útvary, které je s hlediska našeho pozitivního práva zařaditi do kategorie v-ch k-í, jsou velmi rozmanité. Kdybychom chtěli vésti paralelu mezi oněmi z nich, které stojí na nejkrajnějších protilehlých hranicích, mohlo by se zdáti, že je nelze uvést na společného jmenovatele. Přesto však nutno právě s hlediska aplikace pozitivního práva pokládati konstrukci tohoto pojmu za nutnou.

Mezi v-mi k-mi tvoří předem zvláštní skupinu t. zv. územní korporace. Podstatným znakem územních k-í je, že vedle osobního substrátu, t. j. osob ať fyzických či právnických, jejichž sdružením vzniká nový subjekt, je nutný k jejich pojmu ještě věcný základ, t. j. území. Vztah k území má sice v určitém směru každá k. Pro vztah územní k. k jejímu území je však charakteristické, že její moc vztahuje se zásadně na všechny osoby v území se nalézající. Území znamená tu pro ni hranici, v níž se může její vůle jako v. k. vůči jednotlivým osobám a to všem, jež se zde zdržují, právně projevovati. Neznamená tu tedy území obvod ohraničující její členství, nýbrž hranice její působnosti. Za nejvyšší územní k-i pokládá se stát. (O podstatě státu byla vyslovena arci nepřehledná řada teorií, z nichž část popírá konstrukci státu jako územní k; viz heslo: „Stát“; k jinému názoru dochází zejména Weyrova a Kelsenova normativní teorie; viz heslo: „Formy státní“.) Jako územní k. nižšího druhu přicházejí v úvahu předem obce, dále pak okresy a země, jež mají v nynější své podobě dvojí právní povahu: jsou jednak pouhými obvody státní správy, jednak jsou územními k-mi, majíce zákonem

přiznanou právní subjektivitu (§§ 41 a 78 zák. o org. pol. správy) a to nejen pokud jde o majetkoprávní způsobilost, nýbrž i pokud jde o jejich účast při výkonu veřejné správy, ač pouze, pokud jde o úkoly výslovně jim zákonem (§§ 30 až 39, 76 a 77 zák. o org. pol. správy) jako v-m k-ím svěřené. Územní k. nižšího druhu vyskytují se také v oboru školské správy. Jsou to t. zv. školní obce a školní okresy, jež se podobají místním obcím a okresům, jsou však útvary od nich právně zcela odlišnými a samostatnými. Jejich úkolem je néstiz největší části náklad spojený s vydržováním obecných a občanských škol (školní obce nesou náklad věcný, školní okresy pak náklad osobní). Orgány, které zastupují školní obec a okres jako samostatný právní subjekt, totiž místní školní rada a okresní školní výbor, jsou však současně školními úřady, jimiž vykonává stát dozor nad obecnými a občanskými školami.

Vedle školních obcí a okresů mají v oboru školské správy, jež je jinak ve svém celku organisována nyní podle zásady úřední hierarchie, nikoliv samosprávy samostatnými právními subjekty, smíšenou právní povahu spojující v sobě jak prvky nesamostatného ústavu státního tak útvaru nadaného právní subjektivitou, university, (jež ač nejsou územními k-mi).

Vedle územních k-í spadají do kategorie v-ch k-í útvary t. zv. zájmové samosprávy. V přední řadě zde přicházejí v úvahu živnostenská společenstva, jež navázáním na cechovní zřízení, ač ve zcela změněné podobě, zavedena jsou živn. řádem (i zákonem) jako nucené svazky, jejichž osobní základ tvoří jednak živnostníci a pachtýři živností, jednak pomocníci v takových živnostech zaměstnaní, a jež se mohou slučovat ve svazy, které jsou vůči nim v-mi k-mi vyššího stupně. Obdobným útvarem jsou v oboru hornického podnikání hornická společenstva a pro obor lékárnictví lékárnická gremia. V-mi k-mi k hájení zájmu příslušníků obchodu a živností jsou obchodní a živnostenské komory (zák. č. 85/1868 ř. z. a zák. čl. VI/1868), k hájení zájmů zemědělství a průmyslu zemědělského zemědělské rady (Praha: čes. zák. č. 20/1891 z. z.; Brno: mor. zák. č. 40/1897 z. z.; Bratislava: vládn. nař. č. 305/1920 Sb.). Organizace zájmové samosprávy je provedena nejúplněji v určitých oborech t. zv. svobodných povolání, jejichž souhrn příslušníků tvoří v. k. nazvané komorami. Jsou to: 1. advo-

kátní komory (zák. č. 96/1868 ř. z., zák. čl. XXXIV/1874, XXVIII/1887, zák. č. 167/1920 Sb.); 2. notářské komory (zák. č. 75/1871 ř. z., zák. čl. XXXIV/1874, č. 167/1920 Sb.); 3. inženýrská komora (zák. č. 185/1920 Sb.); 4. lékařské komory (zák. č. 113/1929 Sb.); 5. zvěrolékařská komora (zák. č. 133/1920 Sb. a č. 198/1923 Sb.).

Institut v. k. nabyt velkého významu v oboru veřejného pojišťování. Stát rozšiřuje tu činnost veřejné správy na nové obory, které jí byly dosud vzdáleny, mohl ač svěřiti její provedení svým vlastním orgánům, neučinil však toho z mnoha důvodů politických, národohospodářských, finančních a j., jež sledovati není úkolem těchto výkladů, nýbrž vytvořil za tím účelem veřejnoprávní právnické osoby spočívající na principu zájmové samosprávy. Jsou to: 1. pro obor úrazového pojišťování úrazové pojišťovny dělnické (zák. č. 1/1888 ř. z.); 2. pro obor nemocenského pojišťování nemocenské pojišťovny (zák. č. 221/1924 Sb. ve znění zák. č. 184/1928 Sb.); 3. pro obor invalidního a starobního pojišťování ústřední sociální pojišťovna (zák. č. 221/1924 Sb. ve znění zák. č. 184/1928 Sb.); 4. pro obor hornického pojišťování revírní bratrské pokladny (zák. č. 242/1922 Sb.), pokud jde o pojišťování nemocenské a ústřední bratrská pokladna (cit. zák.), pokud jde o pojišťování na provisi; 5. pro obor pensijního pojišťování soukromých zaměstnanců ve vyšších službách všeobecný pensijní ústav (zák. č. 26/1929 Sb.); 6. pro obor nemocenského pojišťování veřejných zaměstnanců léčebný fond veřejných zaměstnanců (zák. č. 221/1925 Sb.); 7. pro obor pojišťování osob samostatně hospodařících pojišťovna osob samostatně hospodařících (zák. č. 148/1925 Sb.). (Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus přichází tu ještě v úvahu zemská úřadovna pro dělnické pojištění.) Nejsou však v. k. spolkové nemocenské pojišťovny a zapsané pokladny pomocné při nemocenském pojišťování a náhradní ústavy při pensijním pojišťování. Třebas by se i u nich na první pohled zdálo, že jsou splněny podmínky pro to, abychom je prohlásili za v. k., ježto provádějí obdobnou činnost jako ostatní nositelé veřejného pojišťování, nebude přece lze tak učiniti, ježto právě na ně platí slova O. Mayera, jež byla shora při určení pojmu v. k. uvedena, že nerozhoduje, podle jakého práva jsou

upraveny její poměry k jiným osobám, nýbrž „von welcher Art sie selber die Ordnung ihres Daseins erhält, deren sie als juristische Person bedarf“. Jim chybí právě „zakořenění“ ve veřejném právu.

Povahu v-ch k-í mají též útvary, které stát vyvolává v život v oboru soukromého hospodářského života vedené jsa úvahami, že soukromoprávní formy hospodářského podnikání nejsou s to zabezpečiti, aby byly jimi plně uspokojeny nejen soukromé zájmy hospodařícího subjektu samého, nýbrž i spoluzúčastněné zájmy jiných osob, po případě zájem celku. Jsou to: a) vodní družstva (říš. vod. zák. č. 93/1869 ř. z., čes. vod. zák. č. 71/1870 z. z., mor. vod. zák. č. 65/1870 z. z., slez. vod. zák. č. 51/1870 z. z., zák. čl. XXIII/1885), jejichž úkolem je provádění, po případě udržování a využití vodních staveb, jež regulací vodního toku neb jinými opatřeními mají chrániti vlastníky pozemků před škodlivými účinky vody, nebo jež mají sloužiti zavodňování neb odvodňování; b) zalesňovací společenstva, jež jsou zavedena pouze na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (zák. čl. XXXI/1879) a jejichž úkolem je provést zalesňování v místech, kde se jeví z národohospodářských důvodů potřeba zřídit t. zv. ochranné lesy (t. j. kde je nutným upevnění půdy lesy, aby se zabránilo padání kamene, lavin neb zpusťování bouřemi neb vodou a p.), nechce-li toto zalesňování provésti vlastník pozemku sám a lze-li prokázati, že zalesnění ochrání zcela neb z části sousední pozemky; c) viničné obce, jež jsou zavedeny rovněž pouze na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (zák. čl. XII/1894). Úkolem jejich je pečovati o podporu zájmů vlastníků půdy určené pro vinice. Za tím účelem mají zejména vydávati závazné předpisy o organizaci viničné policie, o společné ochraně vinic proti přírodním zkázám, po případě o obnovování zničených vinic a o organizaci společného hospodářství, pokud je to nutné neb žádoucí s hlediska racionalisace neb povznesení výnosu vinic; d) honební společenstva (čes. hon. zák. č. 99/1866 z. z.), jež tvoří veškerí držitelé usedlostí konskribovaných v některé osadě, pokud jejich souvislé pozemky v obvodu místní obce, k níž osada náleží, měří aspoň 115 ha. Úkolem jejich je zfruktifikovati honební právo na těchto pozemcích a to buď propachtováním nebo výkonem jeho znalcem. Spor o jejich právní povahu, zda jsou samostatnými právními subjekty či pouhými societami,

možno pokládati dnes za definitivně rozřešený jak teorií tak praxí ve smyslu samostatné právní subjektivity; e) rybářská společenstva k výkonu práva rybolovu, jež jsou zavedena na Moravě (říš. zák. č. 58/1885 ř. z. a zem. zák. č. 62/1896 z. z.) a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (zák. čl. XIX/1888) a f) společenstva k výkonu práv na některých nedělených loukách (zák. čl. X/1913).

Za v. k. nutno s hlediska našeho pozitivního práva pokládati konečně zákoně uznané církve a náboženské společnosti s výjimkou církve katolické; jež neodvozujíc vzhledem k své mezinárodní hranice státní přesahující organizaci svou moc od moci státní představuje zvláštní veřejnoprávní svaz.

Literatura.

Bernatzik: „Die juristische Persönlichkeit der Behörden“, 1890; Berthélemy: „Traité élémentaire de droit administratif“, 8. vyd., 1926; Fleiner: „Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts“, 8. vyd., 1928; Friedrichs: „Juristische Personen“ ve Verwaltungsarchiv, 1915; Gierke: „Das deutsche Genossenschaftsrecht“, I—IV, 1868—1913; Haenel: „Deutsches Staatsrecht“, I, 1892; Haff: „Institutionen der Persönlichkeitslehre und des Körperschaftsrechts“, 1918; Hauriou: „Précis de droit administratif et de droit public“, 8. vyd., 1927; Herrmann Herrmann: „Grundlehren des Verwaltungsrechtes“, 1921; G. Jellinek: „System der subjektiven öffentlichen Rechte“, 2. vyd., 1905; W. Jellinek: „Verwaltungsrecht“, 1928; Jèze: „Les principes généraux du droit administratif“, II, 1930; Kelsen: „Allgemeine Staatslehre“, 1925; Kormann: „Grundzüge eines allgemeinen Teils des öffentlichen Rechts“ v Annalen des deutschen Reichs, 1911; O. Mayer: „Deutsches Verwaltungsrecht“, 3. vyd., 1924; týž: „Die juristische Person und ihre Verwertbarkeit im öffentlichen Recht“ ve Festgabe für Paul Laband, I, 1908; Michoud: „La théorie de la personnalité morale et son application au droit français“, 2. vyd., I, II, 1924; Pražák: „Právo ústavní“, 2. vyd., I, 1900; týž: „Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními“, I, 1883, II, 1886; týž: „Die prinzipielle Abgrenzung der Kompetenz der Gerichte und Verwaltungsbehörden“, 1889; Preuss: „Gemeinde, Staat, Reich als Gebietskörperschaften“, 1889; Rosin: „Das Recht der öffentlichen Genossenschaft“, 1886; Saleilles: „De la personnalité juridique“, 2. vyd., 1922; Ulbrich: „Körperschaften“ v Mischler-Ulbrichově „Österreichisches Staatswörterbuch“, I, 2. vyd., 1907; Waldecker: „Über den Begriff der Korporation des öffentlichen Rechts“, 1913; Weyr: „Základy filosofie právní“, 1920; týž: „Příspěvky k teorii nucených svazků“, 1908; dále Matějka: „Pojem veřejnoprávní korporace“, 1929, kde uvedena další literatura a kteréž práce bylo v hoření

stati — místy i ve slovném znění — použito. — O odlišném názoru normativní teorie na pojem v. k. Weyr: „O pojem veřejnoprávní korporace“ v Časopise pro právní a státní vědu, 1930.

Jan Matějka.

Kořistní právo, soudy

viz Válečné právo.

Kostely

viz Katolická církev.

Kotle parní.

I. Úvod. II. Předpisy platné v zemi České a v zemi Moravskoslezské. 1. Zkoušení a revise p-ch k-ů. 2. Zkoušení a revise p-ch přístrojů. 3. Předpisy živnostenské, konstruktivní, stavební a trestní. 4. Obsluha p-ch k-ů a p-ch strojů. III. Předpisy platné v zemi Slovenské a v zemi Podkarpatoruské. 1. Zkoušení a revise p-ch k-ů. 2. Zkoušení a revise p-ch přístrojů. 3. Předpisy živnostenské, konstruktivní, stavební a trestní. 4. Obsluha p-ch k-ů a p-ch strojů.

Zkratky: p. = parní, p. k. = parní kotle.

I. Úvod. Nebezpečí pro život, zdraví i majetek lidí spojené s užíváním p-ch k-ů a p-ch strojů a přístrojů bylo v právu na území čsl. platném záhy podnětem k vydání bezpečnostních předpisů preventivních majících za účel odvrátiti nebezpečí jak od osob při těchto nebezpečných zařízeních zaměstnaných, tak i od širší veřejnosti. Podle těchto, pokroku techniky časem přizpůsobovaných předpisů má býti zmíněnému nebezpečí čeleno jednak účinným dozorem na provoz p-ch k-ů, o něž tu v prvé řadě jde, jednak zajištěním spolehlivé obsluhy p-ch k-ů a p-ch strojů. Ze starších, již zrušených předpisů bylo by uvéstí zejména dvor. dekret z 11. XI. 1817 obsahující bezpečnostní předpisy pro p. k. na lodích, dále dekret dvor. kanceláře z 30. III. 1831, obsahující instrukce k odvrácení nebezpečí spojených s postavením a užíváním p-ch strojů a p-ch k-ů, jakož i dekret dvor. kanceláře z 16. V. 1841, jímž byly bezpečnostní předpisy k zamezení výbuchu p-ch k-ů rozšířeny na všechny p. k., ať sloužily k výrobě páry jako pohonné síly či pro jiné průmyslové účely. Z pozdějších předpisů bylo to nařízení ministerstva obchodu v dohodě s ministerstvem vnitra a nejvyšším policejním úřadem z 11. II. 1854, č. 48 ř. z., o bezpečnostních opatřeních proti nebezpečí výbuchu p-ch k-ů všech druhů (vydané na základě nejvyššího roz-

hodnutí z 25. XI. 1853), které platilo pro všechny korunní země vyjímajíc vojenskou hranici (v Uhrách bylo též publikováno pod č. 51 ročníku 1854 zemského vládního listu pro království Uherské) a které bylo doplněno nařízením státního ministerstva v dohodě s policejním ministerstvem ze 17. XII. 1860, č. 273 ř. z., o bezpečnostních opatřeních proti nebezpečí exploze vaříčů s hermeticky uzavřenými víky nebo kotlů, jež však neplatilo v Uhrách. Nařízení č. 48/1854 ř. z. i ostatní předpisy tohoto oboru byly pak nahrazeny nařízením ministerstva obchodu a národního hospodářství v dohodě s ostatními zúčastněnými ústředními úřady z 1. IX. 1866, č. 107 ř. z., které platilo i v Uhrách (nabylo účinnosti 1. I. 1867) a bylo posledním předpisem tohoto oboru společným pro býv. země předlitavské i uherské.

Dnešní úprava kotelního dozoru spočívá v republice Čsl. jednak na zákoně ze 7. VII. 1871, č. 112 ř. z. (viz II.), jednak na nařízení uh. ministra obchodu z 30. III. 1901, č. 17001 (viz III.).

Co se týká resortní kompetence v oboru státní správy, přikázány byly záležitosti kotelního dozoru v býv. Rakousku z oboru působnosti ministerstva obchodu nově zřízenému ministerstvu veřejných prací vyhláškou veškerého ministerstva ze 6. VII. 1908, č. 124 ř. z., o zřízení ministerstva veřejných prací. Podle přílohy této vyhlášky náležejí do oboru působnosti ministerstva veřejných prací též „Předpisy a rozhodování o p-ch k-ích (včetně zkoušení p-ch k-ů), o p-ch přístrojích, poháněcích motorech, bez újmy kompetence ministerstva železnic v příslušných železničních otázkách a ministerstva obchodu při rozhodování o živnostenských provozovnách“. V bývalých Uhrách náležel kotelní dozor do kompetence ministerstva obchodu jako součást živnostenské inspekce. Přenesení této kompetence do resortu ministerstva veřejných prací stalo se na Slovensku nařízením ministra s plnou mocí pro správu Slovenska z 1. V. 1919, č. 78, jímž kotelní dozor byl vyňat z působnosti živnostenských inspektorů a přikázán kotelním komisariátům podřízeným v poslední stolici ministerstvu veřejných prací. V Podkarpatské Rusi stalo se tak vyhláškou civilní správy Podkarpatské Rusi č. 7707/1920 (uveřejněnou v č. 11. Úředních novin z 1. XII. 1920), kterou byl zřízen při civilní správě Podkarpatské Rusi (referátu veřejných prací) kotelní komisariát (viz III.).